

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Öğrencilerinin Covid-19 Aşısı Hakkındaki Tutum ve Tereddütleri

Attitudes and Hesitations of Health Sciences University Students About Covid-19 Vaccine

Nurhan DOĞAN¹, Şerife E. GÖVERCİN², Beyza N. SEVAL³, Artun TOSUN⁴, Kağan B. YÜCE⁵, Beyza GÜR⁶

ÖZ

Bu çalışmada, Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi öğrencilerinin COVID-19 aşısı hakkındaki tutum ve tereddütlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, Kasım 2021-Aralık 2021 tarihleri arasında öğrenciler üzerinde yüz yüze uygulanan kesitsel tipte bir araştırmadır. Öğrencilerin 708'i (%71,5) COVID-19 aşısı yaptırmak istediğini, 192'si (%19,4) aşıya karşı olduğunu ve 90'ını (%9,1) ise aşı konusunda tereddütler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Aşı yapma konusunda tereddütleri olan ve aşıya karşı olan öğrencilerin %84,0'ı aşının güvenliğine ve %78,7'si aşının etkinliğine güvenmedikleri ya da bu konuda kararsız kaldıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin COVID-19 aşı ölçeğine yönelik tutum ölçeğinden aldıkları olumlu ve olumsuz toplam puan ortalamaları sırasıyla 3,65±0,91 ve 3,33±0,84 olarak bulunmuştur. Tıp, diş hekimliği ve eczacılık fakülteleri öğrencileri ile aşının güvenliğine ve etkinliğine inanan öğrenciler diğerlerine göre COVID-19 aşısına karşı daha olumlu bir tutum sergiledikleri görülmüştür ($p<0.05$). Toplama rol model olan Sağlık Bilimleri Üniversitesi öğrencilerinin, üniversiteye başladıkları dönemden itibaren aşılar, bağışıklama ve aşı kararsızlığı konusundaki bilgi ve farkındalıklarının artırılması önemlidir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, sağlık bilimleri öğrencileri, aşı tereddüdü

ABSTRACT

In this study, it was aimed to determine the attitudes and hesitations of Afyonkarahisar Health Sciences University students about the COVID-19 vaccine. This cross-sectional study's questionnaire was applied to the students with face-to-face interview between November 2021 and December 2021. Of the students, 708 (71.5%) wanted to be vaccinated, 192 (19.4%) were against the vaccination, and 90 (9.1%) were hesitant about the vaccine. Of the students, 84.0% who had hesitations about getting vaccinated and were against the vaccine stated that they did not trust the safety of the vaccine and 78.7% stated that they did not trust the efficacy of the vaccine or were undecided about it. The positive and negative total mean scores of the students from the attitude scale towards the COVID-19 vaccine scale were found to be 3.65±0.91 and 3.33±0.84, respectively. It was observed that the students of the faculty of medicine, dentistry and pharmacy and the students who believed in the safety and effectiveness of the vaccine had a more positive attitude towards the COVID-19 vaccine than the others ($p<0.05$). It is important to increase the knowledge and awareness of the students of the Health Sciences University, who are role models to the society, on vaccines, immunization and vaccine instability, from the time they start university.

Keywords: COVID-19, health science students, vaccine hesitancy

GİRİŞ

COVID-19 olarak duyurulan koronavirüs hastalığı salgını dünya çapında bir korku ve panik havası yaratmıştır ve halen yaratmaya devam etmektedir. Pandemi, dünya genelinde önemli bir insan yaşamı kaybına neden olmuş ve halk sağlığı, geçim kaynakları ve işyerleri için benzeri görülmemiş bir tehdit oluşturmuştur. Nisan 2022 itibarıyla virüs dünya çapında 480 milyondan fazla kişiye bulaşmış ve 6 milyondan fazla ölüme neden olmuştur (1). Türkiye'de ise toplam 14.000.000'den fazla pozitif vaka ve 96.000'den fazla ölüm meydana gelmiştir (2).

Aşılar, toplumsal bağışıklık sağlamak açısından önemlidir ve salgını kontrol etmenin en etkili

1-Prof. Dr. Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Biyoistatistik ve Tıbbi Bilişim AD. Afyonkarahisar, Türkiye.

E-posta: nurhandogan@hotmail.com ORCID: 0000-0001-7224-6091

2-Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, 3. sınıf öğrencisi, Afyonkarahisar, Türkiye

E-posta: serifeeda@hotmail.com ORCID: 0000-0002-9659-5963

3-Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, 3. sınıf öğrencisi, Afyonkarahisar, Türkiye

E-posta: beyza_nur_seval@icloud.com ORCID: 0000-0001-8514-4553

4-Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, 3. sınıf öğrencisi, Afyonkarahisar, Türkiye

E-posta: artun.tosun@gmail.com ORCID: 0000-0002-6054-5454

5-Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, 3. sınıf öğrencisi, Afyonkarahisar, Türkiye

E-posta: meatchup@hotmail.com ORCID: 0000-0002-3088-4033

6-Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, 3. sınıf öğrencisi, Afyonkarahisar, Türkiye

E-posta: gurbeyza@hotmail.com ORCID: 0000-0002-3175-2315

Gönderim Tarihi: 17.12.2022 - Kabul Tarihi: 04.04.2024

yöntemlerinden biridir. Aşıların kullanıma geçmesiyle birlikte, toplumda olumlu tutumların yanı sıra aşıyla ilgili endişeler de gündeme gelmektedir. Aşılarla ilgili yanlış bilgiler ya da inanışlar sonucu aşı tereddüdü oluşabilmektedir. Aşı tereddüdü, “aşı hizmetlerinin mevcut olmasına rağmen aşı isteksizliği veya reddedilmesi” anlamına gelmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, aşı tereddüdünü en büyük on küresel sağlık tehdidinden biri olarak görmektedir (3). Pandemiye çıkış yolu aşı gibi görünse de bireylerin aşı olma istekleri de pandemi ile mücadelede önemlidir.

Türkiye’de, Ocak 2021’de Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı kapsamında 12 ilde gerçekleştirilen bir araştırmada katılımcıların %25’inin aşı olmayı düşünmediği, %25’inin ise kararsız olduğu bildirilmiştir (4). Kaya ve arkadaşları tarafından Elazığ’da tıp fakültesi öğrencilerine yapılan çalışmada ise öğrencilerin %14,2’si aşı olmak istemediklerini ve %25,7’si ise kararsız olduklarını bildirmişlerdir (5).

Türkiye’de sağlık bilimleri üniversitesinde eğitim-öğretim gören öğrenciler, diğer sağlık çalışanları gibi, COVID-19 aşılara karşı tutumları halkın aşı kararını etkileyebilecek önemli bir nüfustur. Sağlık bilimleri eğitim-öğretim gören üniversite öğrencileri arasında aşılanmanın önemi göz önüne alındığında, onların COVID-19 aşılmasına yönelik tutum ve tereddütlerini anlamak önemlidir. Bu kesitsel çalışmada amaç, Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi (AFSÜ) öğrencilerinin COVID-19 aşısı hakkındaki tutum ve tereddütlerini belirlemektir.

MATERYAL VE METOT

Çalışma, Kasım 2021-Aralık 2021 tarihleri arasında AFSÜ’de öğrenim gören öğrencilere (Tıp fakültesi, Eczacılık fakültesi, Diş Hekimliği fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Meslek Yüksekokulu) uygulanan kesitsel tipte bir araştırmadır. Araştırma için AFSÜ Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan izin alınmıştır (karar no: 512, tarih: 05.11.2021). Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından literatür taraması sonucu geliştirilen sorularla birlikte

Covid-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeğinin yer aldığı bir anket formu kullanılmıştır (6-10). Veriler, öğrencilerden bilgilendirilmiş onam alınarak yüz yüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Veri toplama formu, (1) öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri (8 soru); (2) COVID-19 aşısına ilişkin inançları ve kişisel deneyimleri (14 soru); (3) COVID-19 aşısı ile ilgili bilgi kaynakları (7 soru) ve (4) COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeğinden (9 soru) oluşmaktadır. Veri toplama formu için verilen ortalama cevaplama süresi 10 dakika olarak belirlenmiştir. COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği, 9 maddeli olup iki alt boyuta (olumlu ve olumsuz tutum) sahiptir. Ölçek 5’li likert şeklindedir. Olumlu tutum alt boyutundan alınan yüksek puanlar, aşıya yönelik tutumun olumlu olduğunu göstermektedir. Olumsuz tutum alt boyutundaki puanlar maddeler ters çevrildikten sonra hesaplanır ve bu alt boyut puanlarındaki yükseklik, aşıya karşı olumsuz tutumun daha az olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın gerçekleştirildiği üniversitede yaklaşık 7000 öğrenci eğitim-öğretim görmektedir. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde, I. Tip hata 0.05, II. Tip hata 0.10, güç %90 ve kabul edilebilir fark 0.05 olarak alındı ve gerekli sayı 1050 olarak belirlendi. Örneklem grubu, belirlenen örnek sayısı Fakülte/Yüksek Okul, bölüm, sınıf ve cinsiyet dikkate alınarak tabakalı örnekleme (orantılı) yöntemi kullanılarak oluşturuldu.

Verilerin analizinde SPSS 20.0 (IBM Corp., Armonk, NY, USA) programı kullanıldı. Çalışmada tanımlayıcı istatistikler, kategorik veriler için sayı ve yüzde nicel veriler için $\bar{X} \pm SD$ olarak verildi. Kategorik verilerin analizinde ki-kare testi, nicel verilerin analizinde ise Student-t testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi kullanıldı. Farklı grupların belirlenmesinde ise Tukey HSD testinden yararlandı. İstatistiksel anlamlılık için 0.05 kabul edildi.

BULGULAR

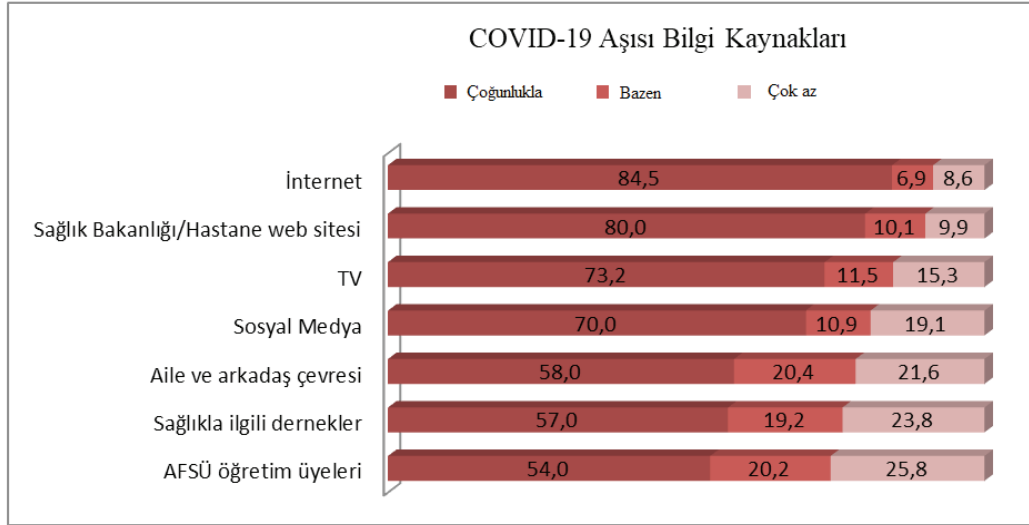
Çalışmaya katılan öğrencilerin %70,7’si (n=700) kadın ve yaş ortalaması $20,5 \pm 2,1$ yıl (17-36) olarak belirlenmiştir. COVID-19 şüphesi ile hekime

başvuranların oranı %33,6'sı (n=333) olup tüm öğrencilerin %21,1'i (n=209) kesin COVID-19 tanısı almıştır. Öğrencilerin COVID-19 aşısı yaptırma istekleri sorgulandığında, 708'i (71,5) aşısı yaptırdım, 192'si (19,4) aşısı yaptırmam ve 90'nı

(9,1) ise aşı konusunda tereddütler yaşıyorum ifadelerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ve COVID-19 aşısı kararı ile ilişkili faktörler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ve COVID-19 aşısı kararı ile ilişkili faktörler; Afyonkarahisar, 2021

		COVID-19 aşısı yaptırma isteği			Toplam n(%)	p
		Evet n(%)	Hayır n(%)	Tereddütlü n(%)		
Cinsiyet						
	Kadın	498 (71,1)	133 (19,0)	69 (9,9)	700 (70,7)	0.410
	Erkek	210 (72,4)	59 (20,3)	21 (7,2)	290 (29,3)	
Fakülte						
	Tıp	200 (85,8)	15 (6,4)	18 (7,7)	233 (23,5)	<0.05
	Eczacılık	33 (86,8)	2 (5,3)	3 (7,9)	38 (3,8)	
	Diş hekimliği	34 (73,9)	8 (17,4)	4 (8,7)	46 (4,6)	
	Sağlık Bilimleri	211 (62,4)	90 (26,6)	37 (10,9)	338 (34,1)	
	Meslek YO	230 (68,7)	77 (23,0)	28 (8,4)	335 (33,8)	
Sınıf						
	1	228 (69,9)	65 (19,9)	33 (10,1)	326 (32,9)	<0.05
	2 ve 3	318 (66,9)	112 (23,6)	45 (9,5)	475 (48,0)	
	4 ve üzeri	162 (85,7)	15 (7,9)	12 (6,3)	189 (19,1)	
Geldiğiniz bölge						
	Kırsal	136 (70,1)	41 (21,1)	17 (8,8)	194 (19,6)	0.790
	Kentsel	572 (71,9)	151 (19,0)	73 (9,2)	796 (80,4)	
Eğitim süresince nerede kalıyorsunuz?						
	Ailem ile birlikte Tek/arkadaşlarımla Yurtta	121 (74,7)	28 (17,3)	13 (8,0)	162 (16,4)	<0.05
		200 (83,3)	34 (14,2)	6 (2,5)	240 (24,2)	
		387 (65,8)	130 (22,1)	130 (12,2)	588 (59,4)	
COVID-19 hastalığınızı geçirdiniz mi?						
	Evet	135 (64,6)	47 (22,5)	27 (12,9)	209 (21,1)	0.25
	Hayır	573 (73,4)	145 (18,6)	63 (8,1)	781 (78,9)	
Aile üyelerinden/arkadaşlarınızdan COVID-19 testi pozitif çıktı mı?						
	Evet	410 (70,3)	118 (20,2)	55 (9,4)	583 (58,9)	0.610
	Hayır	298 (73,2)	74 (18,2)	35 (8,6)	407 (41,1)	
COVID-19 sizin için ne kadar risk oluşturuyor?						
	Büyük risk	188 (73,7)	54 (21,2)	13 (5,1)	255 (25,8)	<0.05
	Orta risk	331 (73,7)	73 (16,3)	45 (10,0)	449 (45,4)	
	Düşük risk	158 (70,9)	37 (16,6)	28 (12,6)	223 (22,5)	
	Hiç riski yok	30 (48,4)	28 (45,2)	4 (6,5)	62 (6,3)	
COVID-19 aşılarının etkinliğine güveniyor musunuz?						
	Evet	495 (89,2)	19 (3,4)	41 (7,4)	555 (56,1)	<0.05
	Hayır	28 (20,0)	102 (72,9)	10 (7,1)	140 (14,1)	
	Kararsızım	185 (62,7)	71 (24,1)	39 (13,2)	295 (29,8)	
COVID-19 aşılarının güvenliğine güveniyor musunuz?						
	Evet	443 (90,8)	15 (3,1)	30 (6,1)	488 (49,3)	<0.05
	Hayır	37 (24,2)	107 (69,9)	9 (5,9)	153 (15,5)	
	Kararsızım	228 (65,3)	70 (20,1)	51 (14,6)	349 (35,2)	
Toplam		708 (71,5)	192 (19,4)	90 (9,1)	990	

Grafik 1. Çalışma grubunu oluşturan AFSÜ öğrencilerinin COVID-19 aşısı hakkındaki bilgi kaynakları, Afyonkarahisar, 2021

Sağlık bilimleri fakültesi öğrencileri diğer fakülte öğrencilerine göre COVID-19 aşısı yaptırma konusunda daha tereddütlü davranmaktadırlar. COVID-19 aşının etkinliği konusunda kararsız olan öğrencilerin COVID-19 aşısı olma konusunda da tereddüt yaşadıkları görülmektedir ($p<0.05$). Benzer şekilde COVID-19 aşının güvenliği konusunda kararsız olan öğrencilerde COVID-19 aşını yaptırma konusunda tereddütlü oldukları görülmektedir ($p<0.05$).

Öğrencilerin COVID-19 aşısı hakkındaki bilgi kaynakları Grafik 1’de verilmiştir. Öğrenciler arasında en çok kullanılan bilgi kaynakları; internet, Sağlık Bakanlığı ve hastane web sitesi,

Televizyon, sosyal medya ve aile/arkadaş çevresi olarak sıralanmıştır.

Öğrencilerin COVID-19 aşısına karşı olumlu ve olumsuz tutumlarına ait ortalama puanları Tablo 2’de verilmiştir. Öğrencilerin COVID-19 aşı ölçeğine yönelik tutum ölçeğinden aldıkları olumlu ve olumsuz puan ortalamaları sırasıyla $3,65\pm 0,91$ ve $3,33\pm 0,84$ olarak bulunmuştur. Tıp, diş hekimliği ve eczacılık fakültesi öğrencileri ile aşının güvenli ve etkili olduğuna inanan öğrencilerin diğerlerine göre COVID-19 aşısına karşı daha olumlu bir tutum sergiledikleri görülmüştür.

Tablo 2: Çalışma Grubunun Demografik özelliklerine göre COVID-19 aşısına yönelik olumlu ve olumsuz puan ortalamaları; Afyonkarahisar, 2021

	Olumlu	Olumsuz
Yaş		
≤20	3,59±0,88	3,25±0,82
≥21	3,73±0,95	3,42±0,84
p	0.019	0.02
Cinsiyet		
Kadın	3,66±0,95	3,37±0,87
Erkek	3,64±0,89	3,30±0,82
p	0.779	0.277
Fakülteler		
Tıp	3,99±0,81 ^a	3,60±0,81 ^a
Eczacılık	3,83±0,76 ^a	3,41±0,70 ^a
Diş Hekimliği	3,79±0,90 ^a	3,64±0,82 ^a
Sağlık Bilimleri	3,48±0,92 ^b	3,28±0,79 ^b
Meslek YO	3,54±0,91 ^b	3,12±0,85 ^b
p	<0.05	<0.05
Bölge		
Kırsal	3,56±0,83	3,17±0,84
Kentsel	3,67±0,93	3,36±0,83
p	0.0161	<0.05
Covid-19 aşılarının etkinliğine güveniyor musunuz?		
Evet	3,75±0,88 ^a	3,36±0,87 ^a
Hayır	3,38±1,05 ^b	3,16±0,83 ^b
Kararsızım	3,57±0,87 ^b	3,33±0,76 ^b
p	<0.05	<0.05
Covid-19 aşılarının güvenliğine güveniyor musunuz?		
Evet	3,77±0,88 ^a	3,39±0,84 ^a
Hayır	3,43±1,01 ^b	3,15±0,82 ^b
Kararsızım	3,58±0,87 ^b	3,30±0,82 ^b
p	<0.05	<0.05

Not: Her bir değişken için her bir sütundaki farklı harf, gruplar arasındaki farklılığı göstermektedir.

TARTIŞMA

Sağlık bilimleri üniversitesinde eğitim-öğretim gören öğrenciler toplumun temel bir parçasıdır ve aşı kararı verme sürecinde önemli bir topluluktur. Sağlık bilimleri üniversitesi öğrencileri aynı zamanda liderdir ve aşilar hakkında olumlu ve bilinçli gerçekleri yaymada kritik bir rol oynar, böylece gelecek nesilleri etkilerler. Sonuç olarak, üniversite öğrencilerinin COVID-19 aşısını yaptırma isteklerinin ve aşı tereddüdünü öngören faktörlerin belirlenmesi, etkili sağlık iletişimi kampanyalarının ve aşılama oranını artırma stratejilerinin geliştirilmesi açısından

önemlidir. Çalışmamız COVID-19 aşısı hakkında farkındalığı olan sağlık bilimleri üniversite öğrencileri arasında yüz yüze yapılan ilk çalışmadır. AFSÜ'de öğrenim gören öğrencilerin %72'si COVID-19 aşısını kabul ettiğini, %9'u tereddütleri olduğunu ve %19'u ise aşığı reddettiğini belirtti. Çalışmamızdan elde edilen COVID-19 aşısı kabulü, Elazığ'daki tıp öğrencilerinden (%60), Filistin'deki diş hekimliği öğrencilerinden (%58), Mısır'daki tıp öğrencilerinden (%35), Çin'deki tıp öğrencilerinden (%57) Etiyopya'daki tıp ve sağlık bilimleri üniversite öğrencilerinden (%59), Fransa'daki üniversite öğrencilerinden (%58) çok daha yüksektir (5, 11-15). Bununla birlikte, aşı kabulünün İtalya'daki (16) üniversite öğrencilerinden (%86) daha düşük olduğu görülmektedir.

Literatürde, farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda aşı tereddüdü %10,6 ile %46,0 arasında değişmektedir (5,7,12,13,17,18) Çalışmamızda aşı tereddüdünün oldukça düşük (%9,1) olduğu görülmektedir. Nguyen ve arkadaşları yaptıkları çalışmada COVID-19 aşısı tereddüdünün zamanla azaldığını ifade etmişlerdir (19). Çalışmamızdaki aşı tereddüdü

oranının düşük çıkması çalışma zamanı, yeri ve çalışma popülasyonundaki farklılıklardan ve COVID-19'un ülkeler arasındaki etkisindeki farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir. Uygun bir iletişim ve bilgilendirme ile aşığı yönelik tereddütlerin giderilebileceği düşünülebilir.

Çalışmamızda tıp fakültesi ve diş hekimliği öğrencilerinde aşı tereddüdü sırasıyla %7,7 ve %8,7'dir. Kelekar ve arkadaşların tıp ve diş hekimliği öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada diş hekimliğinde öğrencilerinin COVID-19 aşısına karşı daha tereddütlü olduğunu ifade etmişlerdir (8). Benzer sonuçlar olduğu görülmektedir. Çalışmamızda olduğu gibi Tıp

fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin diğer fakültede öğrenim gören öğrencilere göre aşı konusunda daha bilgili olduklarını belirtmişlerdir (10).

COVID-19 aşısına karşı tereddütlü olan öğrencilerin %66,7'si aşının güvenliğine ve %54,4'ü aşının etkinliğine güvenmiyor ya da kararsız olduklarını bildirmişlerdir. Öğrenciler, aşı tereddüdü yaşasalar da fakülteler arasında aşının hem etkinliği hem de güvenliği bakımından en yüksek inanca sahip olan fakülte tıp fakültesidir. Çeşitli çalışmalarda COVID-19 aşısına olan güven eksikliğinin (aşı geliştirme sürecinde, aşının etkinliğini etkileyecek yeterli sürenin alınmamış olması) aşı tereddüdü için etkili bir risk faktörü olduğu belirtilmiştir (13-15). Bu nedenle, aşya olan güveni artırmak için COVID-19 aşısının olası yararlarını ve risklerini bilimsel kanıt ve verilerle açıklamak önemlidir. Ayrıca aşının bilinmeyen potansiyel yan etkileri nedeniyle hala önemli bir tereddüt yaşanmaktadır (7, 12,13,17,18).

Öğrencilerin ve aşı tereddüdü yaşayanların COVID-19 aşısı hakkındaki bilgi kaynakları arasında internet, Sağlık Bakanlığı ve hastane web sitesi, TV ve sosyal medya ön sıralarda yer almıştır. Yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar mevcuttur (12,13). Özellikle Sağlık Bakanlığı, hastane web sitesi ve TV'de aşilar konusunda farkındalığı artırmak amacıyla bilgilendirilmeler yapılmalıdır.

Öğrencilerin COVID-19 aşısına karşı tutumları dikkate alındığında, tıp, diş ve eczacılık fakültesi öğrencilerinin sağlık bilimleri ve meslek yüksekokulu öğrencilerine göre daha çok olumlu tutum sergiledikleri görülmektedir. Öğrencilerin olumlu tutum puanları, Şahin ve arkadaşlarının sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunda ve Coşkun ve arkadaşlarının hemşirelik öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışmalardan elde edilen olumlu tutum puanlarından daha yüksektir (20,21). Bu durum, tıp, diş hekimliği ve eczacılık fakültesi öğrencilerinin aşı ile önlenbilir hastalıklar hakkında daha fazla farkındalığa sahip olmalarından kaynaklanabilir. Bu da COVID-19 aşılmasına karşı olumlu bir tutum sergilemelerinin nedeni olabilir.

Öğrenciler henüz eğitim sürecinde ve alışkanlıklarını değiştirmeye açık olduklarından dolayı eğitim kampanyaları için iyi bir hedefdir. Öğrencinin gelecekteki COVID-19 aşısı hakkındaki bakış açısını anlamak ve sağlık katılımını ve bilincini desteklemek, pandemi sonrası dönemde yeterli müdahale ve yönetim stratejilerinin planlanmasında faydalı olabilir.

Toplum sağlığı ve aşı davranışları, dünya çapındaki çoğu üniversitenin üniversite müfredatında uzun süredir ikincil bir konu olarak değerlendirilmektedir (22). Üniversite öğrencileri arasındaki tereddüdün doğasını daha iyi anlamak için tasarlanmış takip çalışmaları yapılmalıdır.

SONUÇ

Topluma rol model olan sağlık bilimleri üniversitesi öğrencilerinin, üniversiteye başladıkları dönemden itibaren aşilar, bağışıklama ve aşı kararsızlığı konusundaki bilgi ve farkındalıklarının artırılması önemlidir. Öğrencilerin, uygun bir iletişim ve bilgilendirme ile aşya yönelik tereddütlerinin giderilebileceği düşünülebilir. Sosyal platformlar ve haber medyası önemli aşı bilgileri kaynaklarıdır, bu nedenle aşilarla ilgili bilgi ve haberlerin yönetiminin güçlendirilmesi de aşilara olan kamu güvenini artırmak için kritik öneme sahiptir.

KAYNAKLAR

1. WHO, 2021. WHO coronavirus disease (COVID-19) dashboard. Erişim linki: <https://covid19.who.int/>
2. T.C. Sağlık Bakanlığı, COVID-19 Bilgilendirme Platformu Erişim linki: <https://covid19.saglik.gov.tr>
3. World Health Organization. Ten threats to global health in 2019. Erişim linki: <https://www.who.int/news-room/spotlight/ten-threats-to-global-health-in-2019>.
4. Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı. Pandeminin Sosyal Etkileri ve Toplumun Aşı ile İlgili Yaklaşımları. Erişim linki: https://tyap.net/medial/Pandeminin_Sosyal_Etkileri_Detayli_Sunum.pdf
5. Kaya MO, Yakar B, Pamukçu E, Önalın E, Akkoç RF, Pirinçci E, Gürsu MF. Acceptability of a COVID-19 vaccine and role of knowledge, attitudes and beliefs on vaccination willingness among medical students. *The European Research Journal*. 2021;7(4):417-24.
6. Geniş B, Gürhan N, Koç M, Geniş Ç, Şirin B, Çırakoğlu

- OC, et al. Development of perception and attitude scales related with COVID-19 pandemic. *Pearson Journal of Social Sciences-Humanities*. 2020;5(7);306-328.
7. Jain J, Saurabh S, Kumar P, Verma MK, Goel AD, Gupta MK et al COVID-19 vaccine hesitancy among medical students in India. *Epidemiology & Infection*. 2021:1-28.
8. Riad A, Pokorná A, Antalová N, Krobot M, Zviadadze N, Serdiuk I, et al. Prevalence and Drivers of COVID-19 Vaccine Hesitancy among Czech University Students: National Cross-Sectional Study. *Vaccines*. 2021:9(9);948.
9. Kelekar AK, Lucia VC, Afonso NM, Mascarenhas AK. COVID-19 vaccine acceptance and hesitancy among dental and medical students. *The Journal of the American Dental Association*. 2021:1;152(8):596-603.
10. Sadaqat W, Habib S, Tauseef A, Akhtar S, Hayat M, Shujaat SA, Mahmood A. Determination of COVID-19 Vaccine Hesitancy Among University Students. *Cureus*. 2021:18;13(8).
11. Kateeb E, Danadneh M, Pokorná A, Klugarová J, Abdulqader H, Klugar M, Riad A. Predictors of Willingness to Receive COVID-19 Vaccine: Cross-Sectional Study of Palestinian Dental Students. *Vaccines (Basel)*. 2021:26;9(9):954.
12. Saied SM, Saied EM, Kabbash IA, Abdo SA. Vaccine hesitancy: Beliefs and barriers associated with COVID-19 vaccination among Egyptian medical students. *Journal of medical virology*. 2021:93(7):4280-91.
13. Mose A, Haile K, Timerga A. COVID-19 vaccine hesitancy among medical and health science students attending Wolkite University in Ethiopia. *PloS one*. 2022:25;17(1).
14. Tavalacci MP, Dechelotte P, Ladner J. COVID-19 vaccine acceptance, hesitancy, and resistancy among university students in France. *Vaccines*. 2021:9(6):654.
15. Li M, Zheng Y, Luo Y, Ren J, Jiang L, Tang J, Yu X, Luo D, Fan D, Chen Y. Hesitancy toward COVID-19 vaccines among medical students in Southwest China: a cross-sectional study. *Human Vaccines & Immunotherapeutics*. 2021:29;1-7.
16. Barello S, Nania T, Dellafiore F, Graffigna G, Caruso R. 'Vaccine hesitancy' among university students in Italy during the COVID-19 pandemic. *European journal of epidemiology*. 2020:35(8);781-3.
17. Lucia VC, Kelekar A, Afonso NM. COVID-19 vaccine hesitancy among medical students. *Journal of Public Health*. 2021 Sep;43(3):445-9.
18. Özbalkıç E, Aydın ES, İpek İ, Özen N, Yüceler, M, Ateş O, et al. Türkiye'de tıp fakültesi öğrencilerinin aşı, bağışıklama, aşı kararsızlığı ve COVID-19 aşısı hakkındaki bilgi ve düşünceleri. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*. 2021:78(3);317-332.
19. Van Tap Nguyen MQN, Le NT, Nguyen TNH, Huynh G. Predictors of Intention to Get a COVID-19 Vaccine of Health Science Students: A Cross-Sectional Study. *Risk Management and Healthcare Policy*. 2021:14;4023.
20. Şahin N, Öz T, Sonceley Ö. The attitudes of university students who received online education during the pandemic towards COVID-19 vaccines. *Health Problems of Civilization*. 2021:15(4)298-306.
21. Coşkun Erçelik H, Çamlıca T. Fear of COVID-19 Among Nursing Students and Evaluation of Their Attitudes Towards Vaccination: A Descriptive Cross-Sectional Research. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*. 2022 Jan 1;14(1).
22. Marotta C, Raia DD, Ventura G, Casuccio N, Dieli F, D'Angelo C, Restivo V, Costantino C, Vitale F, Casuccio A. Improvement in vaccination knowledge among health students following an integrated extra curricular intervention, an explorative study in the University of Palermo. *Journal of preventive medicine and hygiene*. 2017:58:E93-E98.